

HELYI TÉMÁJÚ ÍRÁSBELI KÉRDÉSEK A MAGYAR PARLAMENTBEN

A választási rendszerhez köthető karrierváltozók szerepe
a helyi ügyek képviselőiben¹

Papp Zsófia

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a választási rendszerhez köthető karrierváltozók szerepét tárja fel a helyi érdekek parlamenti képviselőinek alakulásában, magyarországi vonatkozásban. A mandátum típusa, az egyéni választókerületi jelöltség és a korábban szerzett választókerületi szintű parlamenti tapasztalat magyarázza a helyi relevanciával bíró írásbeli kérdések megjelenését. A többes jelölés, a karrierekben megfigyelhető nagyfokú inkonzisztencia és a jelentős tapasztalatok miatt Magyarország remek lehetőséget kínál a választási rendszerből adódó hipotézisek tesztelésére. Az adatok legfőbb tanulsága az, hogy a vizsgált periódusban (2010-2013) az írásbeli kérdéseket az egyéni választókerületekben vesztes listás képviselők tekintik fontos eszköznek a helyi ügyek képviselőiben, míg az egyéni képviselők kevésbé aktívnak mutatkoznak. A mandátummegosztottság tehát ebben a kontextusban nem nyer megerősítést. Továbbá a jelentősebb egyéni képviselői múlttal rendelkező képviselők több helyi vonatkozású kérdést tesznek fel különösen akkor, ha jelenleg is egyéni képviselőként szolgálnak.

Kulcsszavak: vegyes választási rendszer ■ parlamenti kérdések ■ mandátummegosztottság
■ árnyékképviselő ■ egyéni képviselőjelöltek ■ parlamenti tapasztalat

BEVEZETÉS

A választási szabályok és a képviselők érzékenysége (*service responsiveness*) közötti kapcsolat kiemelkedően népszerű témája a parlamenti kutatásoknak. A fő kérdés, hogy a különböző választási rendszerekben megválasztott képviselők különbözőképpen fogják-e fel a választókhoz fűződő kapcsolatukat. A megválasztás szabályai nem csak a képviselők attitűdjeire és viselkedésére vannak hatással, de befolyásolják a jelöltállítás folyamatát, a kampánystratégiákat, valamint az erős jelöltek és a pártegység közötti átváltást is. A nemzetközi szakirodalomban széles körben elterjedt és elfogadott hipotéziseket teszteltek számos országban a függő változók legváltozatosabb listáján. Ezek alapján a képviselői attitűdök, a választókerületi munka, a kampányok jellege és a képviselők parlamenti viselkedése mind összefüggésbe hozhatók a választási szabályokkal.

A választási szabályok hatásának egyik legérdekesebb esetét a vegyes választási rendszerek adják. A karrierutak, a különböző mandátumtípusok és a többes jelölés interakciója a helyi ügyek képviselőire irányuló lehetséges stratégiák bonyolult rendszerét hozza létre. Nem csak a választási formula, a szavazólap szerkezete és a választókerületben megszerezhető mandátumok száma határozzák meg a stratégiai döntéseket, hanem a parlamentbe vezető utak sokfélesége és a választási rendszer különböző ágain szerzett tapasztalatok is. Továbbá az egyes tényezők befolyásolhatják más faktorok hatását a választókerületi érdekek képviselőire irányuló törekvésekre. Például, az egyéni választókerületekben is indított listás képviselőknek ugyanolyan erősek lehetnek a motivációik a helyi érdekek képviselőire, mint az egyéni választókerületi társaiknak. A többféle megválasztási lehetőség nemcsak a jelenlegi pozíciókat befolyásolja, de a korábbi ciklusokban szerzett tapasztalatokat is diverzifikálja. Lesznek olyan képviselők, akik az egyéni választókerületi munkára specializálódnak, és olyanok is, akik listás képviselőként csinálnak karriert. Ugyanakkor, a képviselők egy része vegyes tapasztalatokat is szerez majd azáltal, hogy az egyik ciklusban egyéni képviselőként szolgál, a következőben már listás jelöltként jut mandátumhoz. A vegyes választási szabályok tehát különböző karriertípusokat hoznak létre, amelyek a helyi képviselőket különböző feladatokra hívják életre.

A tanulmányban olyan, a szakirodalomból levezethető hipotéziseket fogok tesztelni, amelyek *ceteris paribus* vizsgálják a vegyes rendszerek által teremtett képviselőtípusoknak a helyi ügyek képviselőire gyakorolt hatását. Magyarország kifejezetten alkalmasnak tűnik a rendszerhatások modellezésére a három mandátumtípus,² a többes jelölés intézménye és kiterjedt használata, a karrierkonzisztenciában megfigyelhető jelentős variancia és a vegyes rendszer alkalmazásában szerzett húsz éves tapasztalat okán.

Az elemzés az írásbeli kérdéseken keresztül próbálja megragadni a képviselők választókerület-központúságát. Az alkalmazott tudományos megközelítés nem alkalmas arra, hogy a pártok döntéseiről alkosson képet, éppen ellenkezőleg, már a kérdéstípus kiválasztásával igyekszik biztosítani, hogy ahol lehetséges, ott a párttól független egyéni ösztönzők szerepét domborítsa ki a helyi ügyek képviselőiben. Mindez azonban természetesen azt is jelenti, hogy az eredmények értékelésekor bizonyos korlátokba ütközünk. Egyetlen kérdéstípus vizsgálata nem alkalmazható arra, hogy a képviselők tevékenységét általánosságban meg tudjuk ítélni. Arra azonban alkalmas lehet, hogy a képviselők közötti különbségeket feltárja egy olyan kontextusban, amelyről feltételezhetjük, hogy relatív értelemben mentes a közvetlen pártnyomástól.

A tanulmány szerkezete a következő: először röviden áttekintem a választókerületi képviselőket parlamentben való megnyilvánulásait feldolgozó irodalmat. Ezt követi négy, a vegyes választási rendszer hatásaihoz szorosan kötődő hipotézis felvázolása. A harmadik részben röviden összefoglalom a magyar

eset témánk szempontjából releváns intézményi vonatkozásait. Az adatok bemutatását és a változók operacionalizálását a hipotézisek empirikus tesztelése követi. A tanulmányt egy összefoglaló rész zárja.

HELYI ÜGYEK KÉPVISELETE A PARLAMENTBEN

A nemzetközi szakirodalom rendkívül változatos a tekintetben, hogy milyen parlamenti viselkedésformákat vizsgál, hogy azok alakulását milyen tényezőkkel magyarázza, valamint hogy milyen módszereket alkalmaz a változók közötti kapcsolatok kimutatására. A kiindulópontban azonban nagyrészt egyetértés van: a szerzők átveszik Mayhew alapvetését, mely szerint a képviselők legfőbb célja az újraválasztás (Mayhew, 1974). Következésképp, a képviselők által végzett tevékenységek jelentős része azt a célt szolgálja, hogy hozzásegítse őket a választási sikerhez.

Amikor a képviselőknek arról kell dönteniük, hogy milyen stratégiát kövessenek a helyi érdekek kifejezésére és a *personal vote* növelésére, a legkézenfekvőbb lehetőségként a választókerületben végzett szolgálat jelenik meg. Fogadóórákat tartanak, közvetítő szerepet töltenek be az állampolgárok és az állami szervek között, valamint megoldásokat keresnek mind a választókerület, mind az egyes választók felmerülő problémáira (Cain–Ferejohn–Fiorina, 1987; Fenno, 1978; Norris, 1997; Norton–Wood, 1990). A választókerületi szolgálat teljesítéséhez azonban nem feltétlenül szükséges a személyes jelenlét. Miután a képviselők idejük jelentős részét a fővárosban töltik, más módokon kell kifejezniük a választókerület iránti elköteleződésüket. Az általuk benyújtott törvényjavaslatok helyi relevanciája (Crisp–Ingall, 2002; Marangoni–Tronconi, 2011), bizonyos parlamenti bizottságokban betöltött pozíciók (Manow, 2013; Stratmann and Baur, 2002), a felszólalások (Hill–Hurley, 2002), a parlamenti kérdések (Martin, 2011) és a kiszavazási hajlandóság (Carey, 2007; Tavits, 2009) mind szolgálhatnak eszközként arra, hogy a képviselők a helyi kötődésüket demonstrálják.

A hagyományos felfogás szerint a parlamenti kérdések a kormány *ex post* elszámoltatására irányuló aktusok. Emellett azonban, mintegy promotálva a képviselő helyi ügyek előrevitelére irányuló erőfeszítéseit, biztosítják a választók irányába történő információáramlást (Bailer, 2011; Wiberg–Koura, 1994). A kérdezés tehát tekinthető a képviselői láthatóságot növelő eszköznek is, amely akár az újraválasztási esélyeket is javíthatja. Russo és Wiberg megfogalmazásában a parlamenti kérdések funkciója kettős: egyszerre kérhet (kormány ellenőrzése) és nyújthat (saját eredmények reklámozása) információt (Russo–Wiberg, 2010, 220.).

A parlamenti kérdések perszonalizációjának problematikája egyre népszerűbb a szakirodalomban. Az ezzel foglalkozó kutatók egyik fő célja azon le-

hetséges utaknak az azonosítása, amelyeken keresztül a képviselők elköteleződéseiket kommunikálhatják. A parlamenti kérdések vizsgálatának számos előnyét ismerjük a *personal vote* növelésére irányuló egyéb stratégiák megfigyeléséhez képest (Martin, 2011). Egyrészt mivel a kérdések megírásának jelentős közvetlen és közvetett költségei vannak, a kérdezés vizsgálata betekintést nyújthat a képviselők erőforrás allokációs stratégiáiba, felfedve ezáltal a képviseleti prioritásokat. Fontos szempont továbbá, hogy a kérdések általában könnyen hozzáférhető, közvetlenül megfigyelhető formák, amelyek vizsgálathoz nincs szükség mintavételre (Martin, 2011). Az írásbeli és a szóbeli típusok közötti választás egyik kulcskérdése a pártkontrol nagysága, amely országokonként eltérhet (Wiberg, 1995). Miután a szóbeli műfajokhoz (szóbeli kérdések és interpellációk) időkorlátok kapcsolódnak, gyakran a frakcióvezetés döntésén múlik, hogy melyik kérdés hangozhat el. Mivel azonban az írásbeli kérdések mennyiségének gyakorlatilag nincs felső korlátja, a parlamenti műfajok közül ezek fejezik ki legmegbízhatóbban az egyéni preferenciákat. Ugyan érvelhetünk amellett, hogy az országos ügyek mellett felvetett helyi kérdések még jobban kihangsúlyozzák azt, hogy a kérdést feltevő vagy interpelláló képviselő fontosnak tartja a helyi ügyek képviseletét, a kérdések feletti pártkontrol miatt ezek az ügyek olyan szelekciós mechanizmuson mennek át, amelyek nehezen figyelhetők meg. Továbbá hangsúlyozva, hogy a dolgozat a képviselők parlamenti tevékenysége mögötti egyéni motivációkról próbál többet megtudni, olyan eszközöket érdemes vizsgálni, amelyek esetében a párt előzetes szelekciója relatív értelemben (más formákhoz képest) alacsony. Az interpellációval, az azonnali és a szóbeli kérdésekkel szemben tehát az írásbeli kérdések vizsgálata tűnik a legmegalapozottabbnak.

Természetesen egyetlen kérdéstípus kiválasztása nem teszi lehetővé, hogy általános következtetéseket vonjunk le a képviselők viselkedéséről. A megközelítés viszont alkalmas lehet arra, hogy kijelölje az írásbeli kérdések szerepét a választókerületi képviseletben, és segítsen megalapozni további, hasonló kutatásokat és azok hipotéziseit. Az eredmények interpretálását tehát mindig az írásbeli kérdések kontextusában kell értelmezni, azok nem alkalmazhatók a tágabb értelemben vett választókerület-központúság megragadására, és az ebben jelentkező különbségek magyarázatára.

KARRIER-MOTIVÁCIÓK A VEGYES VÁLASZTÁSI RENDSZEREKBE

A *personal vote* irodalmának jelentős része a választókerületi és helyi képviseletet a választási szabályokra vezeti vissza. A kiindulópont nem más, mint hogy a különböző szabályok különböző ösztönzőket teremtenek a perszonalizált célok követésére (Carey–Shugart, 1995). Az olyan rendszerekben, amelyek lehetővé

teszik, hogy az egyén megkülönböztesse magát a többi jelölttől, a perszonalizáció magasabb szintje alakul ki, szemben azokkal a rendszerekkel, amelyek a párt fontosságát hangsúlyozzák. A *personal vote* növelésére vonatkozó törekvés és a választási szabályok közötti kapcsolat létrejöttének vizsgálatakor Carey és Shugart számos olyan összetevőt azonosít, amelyek hatással lehetnek a helyi képviselet ösztönzésére (Carey–Shugart, 1995; Shugart–Valdini–Suominen, 2005). A választási formula, a szavazólap szerkezete és a jelöltállítási szabályok mind bizonyítottan befolyásolják a képviselők preferenciáit és viselkedését.

A egyes rendszerek különösen nagy érdeklődésre tarthatnak számot azok körében, akik a választási formula viselkedésre gyakorolt hatását vizsgálják. Ennek oka, hogy lehetővé válik, hogy azonos választási és kulturális kontextusban tesztelhessük legalább két szabályrendszer hatását. A mandátummegosztottság (*mandate divide*) elmélete azon a megfigyelésen alapul, hogy – az ösztönzők különbözőségéből adódóan – az egyéni választókerületi (EVK) képviselők jobban hajlanak arra, hogy stratégiájuk kidolgozásánál a helyi szint érdekeit is figyelembe vegyék. Az EVK képviselők újraválasztása a választókerületi szavazók döntésén múlik, míg a zárt listán induló képviselők inkább a pártnak tartoznak elszámolással. Bizonyított, hogy a mandátum típusa befolyásolja a választókerületbe allokált források nagyságát (Lancaster–Patterson, 1990), és azt, ahogyan a képviselők a saját szerepüket megélik (Klingemann–Wessels, 2001). Japán esetében bizonyítást nyert, hogy a mandátum típusa hatással van a politikai pozíciók elosztására (Pekkanen–Nyblade–Krauss, 2006). Ward közlése szerint az új-zélandi média egyenesen másodrendű képviselőként hivatkozik a listás honatyákra (Ward, 1998). Bowler és Farrel elmélete szerint a különböző típusú képviselőkkel szemben támasztott választói elvárásokban megfigyelhető különbség az oka annak, hogy a listás képviselők kevesebb energiát fektetnek a helyi érdekek képviseletébe (Bowler–Farrell, 1993).

A fentiek ellenére azonban az is megfigyelhető, hogy azokban a rendszerekben, ahol a szabályok lehetővé teszik a többes jelölést, a listás képviselők gyakran hasonlóképpen ragadják meg a képviselői munkát, mint EVK-s kollégáik. Ennek következményeként a többes jelöléssel működő rendszerekben csökken a különbség az egyéni és listás képviselők között a többes jelölést nem alkalmazó választási rendszerekhez képest. A marginális választókerületekben például, a másodikként befutó jelölt a győzteshez hasonlóan fog viselkedni azért, hogy csökkentse a szavazatokban megmutatkozó különbséget, és versenyben maradjon a következő választásokig (Crisp–Ingall, 2002; Kumbhat–Marcian, 1976; Norris, 2004; Norris–Vallance–Lovenduski, 1992; Soroka–Penner–Blidook, 2009; Zittel, 2012). További kutatások azt is alátámasztották, hogy a biztos választókerületekben is megjelenik az „árnyékképviselet” (*shadowing*), amelynek köszönhetően a vesztes jelöltek is törekednek a helyi jelenlétre (Carman–Shephard, 2007).

A fentiek alapján azok a vegyes választási rendszerek, amelyek lehetővé teszik a többes jelölést, a képviselők legalább három különböző csoportjának kialakulásához vezetnek. Az egyéni képviselők a betöltött pozícióikon keresztül kapcsolódnak a választókerületekhez. Az alacsony körzeti magnitúdóból adódó tiszta felelősségi viszonyok³ miatt a szavazók által könnyen elszámoltathatóak lesznek a következő választás alkalmával (Cain et al., 1987; Norris, 2004; Scholl, 1986). Feltéve, hogy az egyéni képviselők célja, hogy EVK-ban válasszák őket újra, és ne pártlistán, az EVK-s képviselők a *personal vote* növelésére vannak ösztönözve, vagyis arra, hogy többet és jobban dolgozzanak a helyi érdekek érvényesítéséért. A második csoportba azok a listás képviselők tartoznak, akik indultak egyéni választókerületi mandátumért is. Kizárólag a mandátum típusából kiindulva, ezeknek a képviselőknek nem áll érdekükben extra erőfeszítéseket tenniük a választókerület képviselőjében. Ha azonban figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a választáson EVK-pozíciót ambicionáltak, elmondható, hogy igenis érdekelték lesznek bizonyos tevékenységek felvételére a képzeletbeli képviselői portfólióikba. Mindazonáltal, az erre irányuló hajlandóságuk feltételezhetően kevésbé erős, mint egy egyéni képviselő esetében. Ennek oka, hogy míg a listás képviselő nem tehető felelőssé a választókerületben zajló folyamatokért, addig az egyéni képviselők a mandátumuk elvesztésével fizethetnek a sikertelenségért. A harmadik csoportot azok a listás képviselők alkotják, akik nem indultak egyéni választókerületben. Ezeknek a képviselőknek sem hivatalból eredő, sem a jelöltséghez kapcsolódó ösztönzőik nincsenek a *personal vote* növelésére. A fentiek nyomán az alábbi három hipotézis a három csoportnak a helyi érdekek képviselőjére irányuló erőfeszítéseiben feltételezett különbségeit írja le.

(H1) Az egyéni választókerületi képviselők több helyi témájú írásbeli kérdést nyújtanak be, mint azok a listás képviselők, akik egyéni jelöltként indultak a megelőző választáson.

(H2) Az egyéni választókerületi képviselők több helyi témájú írásbeli kérdést nyújtanak be, mint azok a listás képviselők, akik nem indultak egyéni jelöltként a megelőző választáson.

(H3) Azok a listás képviselők, akik indultak egyéni jelöltként, több helyi témájú írásbeli kérdést nyújtanak be, mint azok a listás képviselők, akik nem voltak egyéni jelöltek.

Az első két hipotézis együttesen a mandátummegosztottság tesztje is egyben. Mindkettő elfogadása a megosztottság elméletét támasztja alá, míg ha bármelyik nem teljesül, az egyéni képviselők nem tekinthetők aktívabbnak a helyi ügyek parlamenti képviselőjében. Hasonlóképpen, a H2-es és H3-as hipotézisek együttes érvényessége megerősíti az „árnyékképviselő” elméletét, amely azt feltételezi, hogy az egyéni jelöltek választókerület-központúbbak, mint azok, akik nem indultak egyéniben. Ugyanakkor, ha valamelyik hipotézis nem teljesül, ezt az elméletet sem tekinthetjük igazoltnak az adatok alapján.

Az első hipotézis esetében figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy a 2010-es választások speciális helyzetet teremtettek. Az egyéni választókerületi képviselők döntő többsége kormánypárti, míg az egyéniben induló listás képviselők ellenzékiek. Miután a benyújtott írásbeli kérdések számát nagyban befolyásolja az ellenzékiesség ténye (lásd a kérdéses makro-funkciói), ennek a hipotézisnek az értékelésekor szem előtt kell tartani a két változó összefonódását. A mandátummegosztottság teljesüléséről való döntésben azonban a párthovatartozás torzító hatása jóval kisebb lesz, a listás képviselők kiegyenlítettebb pártmegoszlása folytán.

A egyes választási szabályok egyik következménye, hogy az egyes ágakon megválasztott képviselők eltérő tapasztalatokkal rendelkeznek a választási rendszer különböző ágain. Például, ha egy listás képviselő az ötödik ciklusában szolgál, akkor akár négyszeres egyéni képviselő is lehet, aki a kedvezőtlen politikai széljárásnak köszönhetően veszített a választókerületében. Sajnálatos módon a nemzetközi irodalom kevés kapaszkodót ad a parlamenti tapasztalat és a parlamenti tevékenységek közötti kapcsolat felgöngyölítésére egyes választási szabályok mellett. Ennek ellenére felhozhatók érvek amellett, hogy a parlamenti tapasztalatban megfigyelhető inkonzisztencia⁴ befolyásolja a képviselők viselkedését. Először is, a korábbi EVK-s tapasztalat növelheti a belső motivációk erejét a választókerületi képviseletre. Ha elfogadjuk Zittel érvelését (Zittel, 2012), aki szerint a képviseleti szerepek nem feltétlenül racionális stratégiák, hanem inkább tanult szerepek, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül annak a lehetőségét, hogy a tapasztalatbeli különbségek a kimeneti változóban is eltéréseket okoznak. Azok, akiknek jelentős egyéni választókerületi tapasztalatuk van, megszokásból több helyi ügyet érintenek a parlamenti kérdéseikben, mint a kevésbé tapasztalt kollégáik, függetlenül attól, hogy éppen milyen mandátumot töltenek be az Országgyűlésben. Másodszor, amennyiben elvetjük a belülről jövő motivációk jelentőségét, még mindig van esély arra, hogy a karrierút a jövőbeli célokat is előrevetíti. Manow amellett érvel, hogy amennyiben a motivációk teljes skáláját le szeretnénk fedni egy egyes választási rendszerű ország képviselői esetében, figyelembe kell vennünk a különböző utakat, amelyeken keresztül egy képviselő a parlamentbe kerülhet (Manow, 2013). Nem csak azért, mert ezek múltbeli tapasztalatokkal magyarázhatják a jelen parlamenti aktivitását, hanem mert megadja a képviselők jövőre vonatkozó választási preferenciáit is. Ugyan Manow a német esetben a választási rendszer különböző ágain való jelöltségről beszél, logikusnak tűnhet az, hogy a korábbi parlamenti pozíciókat használjuk fel jövőbeli célok közelítésére. Mindez fokozottan igaz lehet a nagyobb egyéni választókerületi tapasztalattal rendelkező képviselőkre nézve. Ezért a negyedik hipotézis szerint (H4) *egy képviselő minél több időt töltött EVK képviselőként a parlamentben, annál több helyi kérdést fog feltenni.*

AZ INTÉZMÉNYI KONTEXTUS

A továbbiakban nagyon röviden felvázolom az intézményi környezetnek a téma szempontjából releváns vonásait. A hazai olvasó számára ez a rész nem hordoz újdonságot, mégis fontosnak tartok kiemelni néhány szempontot. Miután a tanulmány a 2010–2014-es választási ciklusra koncentrál, a 2011 előtti választási szabályokat veszem alapul az elemzés során. Ezek alapján a magyar rendszer vegyes, többségi részleges kompenzációval (Shugart–Wattenberg, 2001), amelyben három szinten választanak képviselőket. 2010-ben a 176 egyéni választókerületi képviselő mellett 146 területi listás képviselőt juttattak be a választók 20, többmandátumos választókerületből. Emellett az első két ág töredékszavazatait hasznosítva 64 országos listás képviselő kezdte meg a munkát. Mint ismeretes, a töredékszavazatok az egyéni és területi listás ágak első érvényes fordulójában keletkeznek és azokat a szavazatokat jelölik, amelyekre nem volt szükség a mandátum megszerzéséhez. A szavazatoknak ez a szintek közötti áramlása az, amely érdekeltté teszi a képviselőket a *personal vote* maximalizálásában a biztos választókerületekben is. Egyedül a biztos választókerületek győztesei azok, akiknek a plusz szavazataiból nem részesülnek a párt országos listás jelöltjei.⁵ A rendszer természetesen lehetővé teszi a többes jelölést csakúgy, mint a mandátumhalmozást.

A Magyar Országgyűlés Hárszabálya négy kérdésformát ismer: interpelláció, szóbeli, írásbeli valamint azonnali kérdés. A szabályok emellett szigorú időkereti korlátokat állítanak az egyes fajtákkal szemben. Kivételt képeznek ez alól az írásbeli kérdések, amelyek gyakorlatilag korlátlan számban nyújthatók be. A fentiek miatt minden olyan kérdés, amely szóbeli választ kíván, erős frakciókontrol alatt áll. Ezzel szemben az írásbeli kérdések ellenőrzése nem ilyen szigorú, így ezekben a kérdésekben megjelenhetnek a képviselők személyes preferenciái és újválasztásra irányuló stratégiái is. Továbbá a plenáris ülés elé kerülő kérdések, interpellációk korlátozott száma miatt ezek során nagyrészt olyan helyi ügyek merülnek fel, amelynek országos jelentőségük van.⁶ Miután ennek a tanulmánynak az a célja, hogy a választókerületért végzett parlamenti szolgálat mögötti mozgatórugókat azonosítsa, az írásbeli kérdések képezik az elemzés tárgyát.

ADATOK ÉS VÁLTOZÓK

Tanulmányomban azokat az írásbeli kérdéseket veszem figyelembe, amelyeket 2010 májusa és 2013 januárja között nyújtottak be. Összesen 4145 kérdést kellett egy bonyolult kódkönyv alapján osztályozni.⁷ Azok a kérdések, amelyeket több képviselő nyújtott be, nem képezik a minta részét. Az elemzés a kérdések helyi relevanciáját háromféleképpen közelíti meg. Egyrészt definiálja az úgy-

nevezett *általános lokalizmust*, amelyet azok a beadványok képviselnek, amik bármilyen helyi kérdést feszegetnek függetlenül a képviselő esetleges helyi érintettségétől⁸. Másodsor, *a megyét érintő kérdések* azok, amelyek világosan köthetők a területi listás képviselők választókerületéhez (a megyéhez), vagy ahhoz a megyéhez, ahol a képviselők egyéni jelöltként indultak. Harmadsor, a *választókerületi lokalizmus* esetén a kérdés a képviselő választókerületéhez kapcsolódik. A területi listás képviselőknél a lokalizmusnak ez a fajtája egybeesik a megyét érintő kérdések csoportjával, hiszen az ő esetükben a megye a választókerület. Az egyéni képviselők csoportjában viszont az egyéni választókerületi kérdéseket fogja jelölni. A választókerület definíciója tehát a választási ágnak megfelelően változik.

Az elemzésben az alábbi független változók jelennek meg. A mandátum típusának és az EVK jelöltségnek a hatását egyetlen⁹ változó fogja mérni (*EVK POZÍCIÓ*), amely mentén különbséget teszünk (1) az egyéni képviselők (N = 179, P = 44,64%), (2) az egyéniben is induló listás képviselők (100; 24,94), valamint (3) az olyan listás képviselők között, akik nem indultak egyéniben (122; 30,42). Az *EVK TAPASZTALAT* változó az egyes képviselők egyéni választókerületi tapasztalatát kvantifikálja oly módon, hogy akkora értéket vesz fel, ahány ciklust egyéni képviselőként töltött, leszámítva az éppen aktuális képviselőiséget (Átlag = 0,61, Szórás = 1,07). A *MAGNITÚDÓ* a megyében megszerezhető mandátumok számára utal. Ide tartoznak a listás mandátumok, illetve az összes, a megyében található EVK is. A változó 8 és 60 között veszi fel értékeit (Átlag = 24,4, Szórás = 18,13). A *HELYI HÁTTÉR* és a *SZÜLETÉS HELYE* változók a helyi szinttel való kapcsolódásokat mérik dummy formában. A *HELYI HÁTTÉR* = 1, ha a képviselő 2010 és 2014 között polgármesterként vagy helyi önkormányzat tagjaként szolgált (183; 45,64). A *SZÜLETÉS HELYE* pedig akkor 1, ha a képviselő a választókerületében született (164; 50,31). Az *ÚJ KÉPVISELŐ* az első ciklusukat szolgáló képviselőket jelöli (188; 56,88). A *PÁRTVEZETŐ* és a *PARLAMENTI POZÍCIÓ* sorrendben a pártvezetőket (139; 34,66) különbözteti meg a többiektől, illetve a valamilyen vezető parlamenti pozíciót¹⁰ betöltőket (39; 9,73) azoktól, akik nem szolgáltak ilyen posztokban. A *KORMÁNY-PÁRT* változó a kormánypártokat (273; 68,08) és az ellenzéket (128; 31,92) határozza el. Végezetül, a *MARGINALITÁS* azt méri, hogy mennyire volt nagy a győztes képviselő előnye a 2010-es választáson¹¹ (Átlag = 0,29; Szórás = 0,12; Min = 0,01; Max = 0,55).

EREDMÉNYEK

Miután megállapításra került, hogy az egyes kérdések milyen pozíciót foglalnak el az általános, a megyét érintő és a választókerületi lokalizmus mentén, az adatokat képviselőnként aggregáltam. Az elemzés függő változója tehát az

lesz, hogy az egyes képviselők hány helyi érdekeltségű kérdést nyújtottak be. Az elemzési egység tehát a képviselő. Az irodalom alapján a negatív binomiális regresszió tűnik a legjobb választásnak (Cameron–Trivedi, 1998; Long, 1997) az olyan *event count* típusú függő változók modellezésére, amelyeknek a varianciája meghaladja az átlagát (*overdispersed*).¹² Az 1. táblázat az általános és a választókerületi lokalizmushoz köthető eredményeket tömöríti. Eszerint az általános lokalizmust és a választókerület-központúságot ugyanazok a tényezők befolyásolják.

A választási szabályoktól független tényezőkkel kezdve az eredmények ismertetését, csak a *KORMÁNYPÁRT* hatása szignifikáns. Az általános lokalizmust figyelembe véve (1. és 2. modellek), az ellenzéki képviselők átlagosan több helyi érintettségű írásbeli kérdést tesznek fel, mint a kormánypártiak. Úgy tűnik tehát, hogy a kérdezős helyi képviseleti funkciója szorosan összefügg a kormány ellenőrzésének funkciójával. Az ellenzék nem csak hogy több kérdést nyújt be, mint a kormánypárti képviselők, de nagyobb ezeknek a kérdéseknek a helyi relevanciája is. Az a tény, hogy az *EVK POZÍCIÓK*, az *EVK TAPASZTALAT* és a *HELYI HÁTTER* hatása inkorporálja a kérdezős helyi érintettségéből fakadó mivoltát arra enged következtetni, hogy az ellenzéki képviselők (*ceteris paribus*) nem azért kérdeznak helyi kérdéseket, mert ezzel a helyi képviseletet szeretnék megvalósítani, hanem azért, mert ez is egy módja a kormánykritika kifejezésének. Abban a pillanatban azonban, amikor a kérdések lokálisan fókuszáltabbá válnak (ld. 3. és 4. modell az 1. táblázatban és a 2. és 3. táblázat modelljei), a *KORMÁNYPÁRT* változó már nem határozza meg a benyújtott kérdések számát.

Rátérve a választási rendszerrel összefüggő karrierváltozókra, az *EVK* pozíciók és tapasztalat is szignifikáns hatással bírnak a helyi érintettségű kérdések számára. Azonban az *EVK POZÍCIÓK* változó nem a hipotézisekben leírtaknak megfelelően alakítja a függő változó értékét. Az eredmények ellentmondanak a mandátummegosztottsághoz kapcsolódó intuícióval. A fő feltételezés itt az volt, hogy az egyéni képviselők felelősséggel tartoznak a választókerületeik jólétéért, ezért többet tesznek azért, hogy megfeleljenek ezeknek az elvárásoknak. Ezzel szemben azt látjuk, hogy azok a listás képviselők, akik egyéniben is indultak, több helyi témájú írásbeli kérdést tesznek fel. A harmadik csoport az elvártaknak megfelelően viselkedik: azok a listás képviselők, akik nem indultak *EVK*-ban, kevesebb releváns kérdést nyújtanak be, mint az egyéni képviselők.

Az *EVK* jelöltségnek eme rendkívül erős hatása felfed néhány összefüggést arról, ahogyan a vesztes jelöltek a saját helyzetüket látják. Ezek a képviselők nem rendelkeznek ugyanazokkal az erőforrásokkal, amelyek a győzteseknek járnak, ezért kevésbé költséges megoldásokat kell találniuk arra, hogy az egyéni képviselők „árnyékaiként” tudjanak fellépni. Az a tény azonban, hogy az

1. táblázat. Negatív binomiális regressziók az általános és választókerületi lokalizmus modellezésére

Változók	1. modell Minden képviselő, általános lokalizmus	2. modell Minden képviselő, általános lokalizmus	3. modell Egyéni és területi listás képviselek, választókerületi lokalizmus	4. modell Egyéni és területi listás képviselek, választókerületi lokalizmus
Listás képviselő és egyéni jelölt	2,86 (1,48)**	5,08 (2,81)***	6,67 (5,05)**	10,69 (8,69)***
Listás képviselő és nem egyéni jelölt	0,39 (0,18)**	0,59 (0,27)	0,25 (0,14)**	0,36 (0,20)*
EVK TAPASZTALAT	1,55 (0,26)**	1,95 (0,37)***	1,77 (0,38)***	2,06 (0,48)***
EVK TAPASZTALAT* Listás képviselek és egyéni jelölt		0,46 (0,15)**		0,47 (0,23)
EVK TAPASZTALAT* Listás képviselek és nem egyéni képviselő		0,33 (0,14)**		0,00 (0,00)
HELYI HÁTTER	0,85 (0,26)	1,07 (0,35)	1,09 (0,47)	1,26 (0,56)
SZÜLETÉS HELYE			1,13 (0,46)	1,22 (0,49)
ÚJ KÉPVISELŐ	0,69 (0,24)	0,65 (0,22)	0,61 (0,29)	0,57 (0,26)
PÁRTVEZETŐ	1,36 (0,44)	1,21 (0,38)	1,51 (0,68)	1,31 (0,60)
PARLAMENTI POZÍCIÓ	1,44 (0,67)	1,51 (0,71)	0,54 (0,40)	0,54 (0,41)
KORMÁNYPÁRT	0,30 (0,12)***	0,26 (0,10)***	0,65 (0,41)	0,56 (0,38)
Konstans	1,83 (1,08)	1,40 (0,82)	0,58 (0,48)	0,53 (0,44)
Pszudo R ² (Nagelkerke)	0,185	0,203	0,183	0,201
LL (Csak konstans)	-538,93	-538,23	-342,33	-342,33
LL (Teljes modell)	-501,03	-496,83	-313,72	-310,65
N	401	401	326	326

***p<0,01, **p<0,05, *p<0,1

Az értékek incidencia-hányadosok (*incidence rate ratio*). Zárójelben a robusztus standard hibák.

A diszperziós alfa paraméter értéke minden fenti modell esetében szignifikánsan különbözik nullától (p<0,01).

írásbeli kérdések megfogalmazásának is lehetnek közvetlen vagy közvetett költségei, rávilágít arra, hogy hajlandóak áldozni olyan célok elérésére, amelyek nem következnek közvetlenül a parlamentben betöltött helyükből. Magyarán akkor is képviselik a helyi ügyeket, amikor ez nem lenne feladatuk.

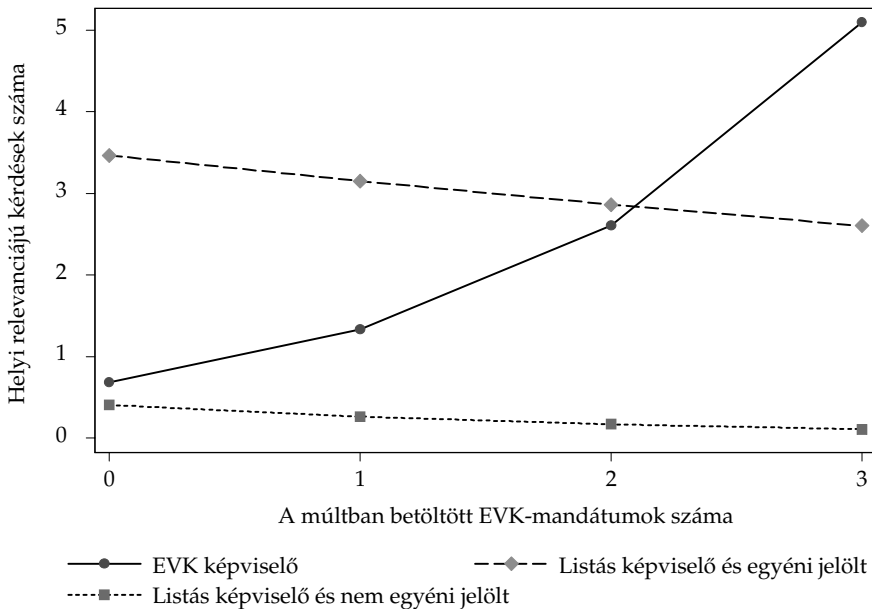
Ezen a ponton felmerül az első hipotézis (H1) tárgyalásánál felvetett probléma, nevezetesen, hogy a 2010-es választások alkalmával megválasztott parlament esetében a kormánypártiság és az, hogy valaki egyéni vagy egyéniben is induló listás képviselő, csaknem egybeesik egymással. A modellben a két változó kapcsolata az *EVK POZÍCIÓK* változó operacionalizálása folytán nem okoz statisztikai problémákat. Az általános lokalizmus becslésénél (1. modell) úgy tűnik, hogy mindkét változónak szignifikáns a hatása. A 3. modellben a *KORMÁNYPÁRT* változó együttthatója abszolút értékben nagyobb lett, azonban standard hibája ennél nagyobb arányban növekedett. A kérdés az, hogy az *EVK POZÍCIÓK* változó hatásában szerepel-e a kormánypártiság hatása. A többváltozós elemzések logikáját követve elméletileg az együttthatók nettó hatásokat mutatnak, vagyis mindkét változó együttthatóját minden egyéb változatlansága mellett kell értékelnünk. Jogos azonban az a kérdés, hogy mi a helyzet akkor, amikor két változó (pontosabban két változónak egy-egy része) ilyen szoros kapcsolatot mutat. Inkorporálja-e az *EVK POZÍCIÓK* változó hatása a *KORMÁNYPÁRT* változó hatását. A 3. modellben a „Listás képviselő és egyéni jelölt” kategóriához tartozó együtttható értéke 6,67 (SE = 5,05). Egy, a *KORMÁNYPÁRT* változót nem tartalmazó modellben ugyanez az együtttható 9,45 (SE = 5,197). Vagyis az *EVK POZÍCIÓK* megfelelő csoportja önmagában is magyaráz valamennyit a függő változó varianciájából, és a *KORMÁNYPÁRT* szerepeltetése a modellben csak bizonyos mértékig változtat a hatás erősségén. Mindez azonban természetesen nem jelenti azt, hogy a következtetések levonásakor nem kell körültekintően eljárunk. A két változó hatásának tökéletes szétválasztásához további parlamenti ciklusok vizsgálata szükséges.

A vegyes választási rendszerek következménye, hogy több utat kínál a parlamentbe való jutásra. Bizonyos esetekben ez a vonás megszakítottsághoz vezet a képviselői karrierekben. Lesznek olyan képviselők, akik hosszú EVK tapasztalat után listás pozíciókba kényszerülnek, és lesznek olyanok is, akik hosszú listás lét után lesznek egyéni képviselők. A rendelkezésre álló adatok alátámasztják a negyedik hipotézist, amely azt feltételezi, hogy a nagyobb egyéni választókerületi tapasztalat növeli a helyi relevanciájú kérdések számát a parlamentben.

A tapasztalat hatása a lokalizmus és az EVK pozíciók közötti kapcsolatra azonban nem várt összefüggéseket tár fel. Az *EVK POZÍCIÓK* és az *EVK TAPASZTALAT* közötti interakció eredményei arra engednek következtetni, hogy a listás képviselők estében a korábbi EVK tapasztalat nemhogy növeli, de még csökkenti is a helyi kérdések számát (1. ábra). Mindez azt jelenti, hogy az egyé-

ni választókerületi tapasztalat nem olyasmi, ami felülírja a jelenleg betöltött pozíciókból¹³ fakadó ösztönzőket. Tehát annak ellenére, hogy az *EVK TAPASZTALAT* hatása általában véve pozitív, távolról sem érvényesül a képviselők minden csoportjára. A tapasztalat, úgy tűnik, jobban befolyásolja az egyéni képviselők parlamenti kérdéshez való viszonyát. Minél régebb óta szolgálnak a választókerületükben, annál több helyi kérdést nyújtanak be. A hagyományos értelemben vett mandátummegosztottságot ez a közvetítő változó hozza létre azokban az esetekben, ahol a képviselők a negyedik egyéni képviselői ciklusukat szolgálják. A legtapasztaltabb EVK képviselők a kevésbé tapasztalt társaikhoz képest tehát nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a parlamenti kérdésnek mint a helyi képviselet eszközének.

1. ábra. Az egyéni választókerületi tapasztalat és a jelenlegi egyéni választókerületi pozíciók összefüggése az általános lokalizmus magyarázatában (marginális hatások)

Az egyéni képviselőjelöltség hatásával kapcsolatban gyakran felmerül a választókerületi marginalitás szerepének kérdése. Azokban a választókerületekben, ahol szoros a verseny, a győztes és a vesztes is érdekelt a keményebb választókerületi munkában azért, hogy megőrizze vagy megszerezze a választókerületet a következő alkalommal. A biztos kerületekben azonban ez az ösztönzés jóval gyengébb lesz. A 2. táblázat tartalmazza azoknak a modelleknek az eredményeit, amelyek az egyéniben induló képviselők esetében becsülik a

megyét érintő¹⁴ kérdések számát. A választókerület marginalitása számít, ám hatása nem a feltételezettnek megfelelő irányba mutat.

2. táblázat. Negatív binomiális regressziók a megyét érintő lokalizmus modellezésére az egyéni jelöltek esetében

Változók	5. modell	6. modell
EVK győztes	0,04 (0,04)***	0,04 (0,04)***
MARGINALITÁS (centrált)	89,63 (118,55)***	41,81 (70,31)**
EVK győztes* MARGINALITÁS (centrált)		4,41 (12,33)
EVK TAPASZTALAT	1,32 (,29)	1,27 (0,26)
HELYI HÁTTER	1,09 (,41)	1,13 (0,41)
ÚJ KÉPVISELŐ	0,39 (0,19)*	0,37 (0,18)**
PÁRTVEZETŐ	1,96 (0,67)*	1,92 (0,64)*
PARLAMENTI POZÍCIÓ	0,57 (0,32)	0,55 (0,32)
KORMÁNYPÁRT	4,29 (4,06)	4,01 (3,91)
Konstans	3,06 (1,39)**	3,16 (1,43)
Pseudo (Nagelkerke) R ²	0,16	0,16
LL (Csak konstans)	-377,47	-377,47
LL (Teljes modell)	-354,53	-354,42
N	275	275

***p<0,01, **p<0,05, *p<0,1

Az értékek incidencia-hányadosok (*incidence rate ratio*). Zárójelben a robusztus, választókerület szerint klaszterezett standard hibák (176 klaszter).

A diszperziós alfa paraméter értéke minden fenti modell esetében szignifikánsan különbözik nullától (p<0.01).

A 6. modellben szereplő interakciós tag hatása nem szignifikáns. Ez azt jelenti, hogy a kerület marginalitása ugyanolyan hatást gyakorol a győztesekre, mint a vesztesekre. Nem csak a vesztesek dolgoznak keményebben az első két jelölt közötti távolság növekedésével, hanem maguk a győztesek is. Ez az eredmény tulajdonképpen összhangban van azzal, ahogy a pártok a biztos választókerületekre tekintenek Magyarországon. Ezeket a választókerületeket a legfontosabb megtartani, mert a vereség rendkívül negatív üzenetet küld a párt szavazói felé. Ezért az inkumbensek mindent megtesznek, hogy senki se veszélyeztethesse az évek során megszerzett előnyüket. Hasonlóképpen, éppen a fentiek miatt, a kihívónak is kulcsfontosságú, hogy jól szerepeljen az ilyen kerületekben. A dominancia megtörése, vagy csak az egyszerű felzárkózás is erőt és magabiztosságot sugároz. Mindemellett azt sem szabad elfelejteni, hogy a szavazatok választási ágak közötti mozgása miatt a jelölteknek akkor is érdekében állhat szavazatmaximalizáló stratégiát követni, ha kevés az esély a győzelemre.

3. táblázat. Negatív binomiális regressziók a megválasztás megyéjét érintő lokalizmus modellezésére az egyéni és területi listás képviselők esetében

Változók	7. modell	8. modell
Listás képviselő és egyéni jelölt	6,25 (4,58)**	5,11 (3,48)**
Listás képviselő és nem egyéni jelölt	0,24 (0,10)**	0,25 (0,11)**
MAGNITÚDÓ (logaritmizált és centrált)	0,84 (0,19)	1,21 (0,38)
MAGNITÚDÓ* Listás képviselő és egyéni jelölt		0,14 (0,06)***
MAGNITÚDÓ* Listás képviselő és nem egyéni jelölt		0,68 (0,38)
SZÜLETÉS HELYE	1,21 (0,36)	1,05 (0,30)
EVK TAPASZTALAT	1,75 (0,49)**	1,74 (0,48)**
HELYI HÁTTÉR	1,09 (0,33)	1,08 (0,33)
ÚJ KÉPVISELŐ	0,59 (0,23)	0,61 (0,24)
PÁRTVEZETŐ	1,48 (0,48)	1,17 (0,39)
PARLAMENTI POZÍCIÓ	0,56 (0,18)*	0,65 (0,20)
KORMÁNYPÁRT	0,64 (0,42)	0,55 (0,33)
Konstans	0,60 (0,46)	0,75 (0,54)
Pseudo (Nagelkerke) R ²	0,188	0,201
LL (Csak konstans)	-344,97	-344,97
LL (Teljes modell)	-315,56	-313,23
N	326	326

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

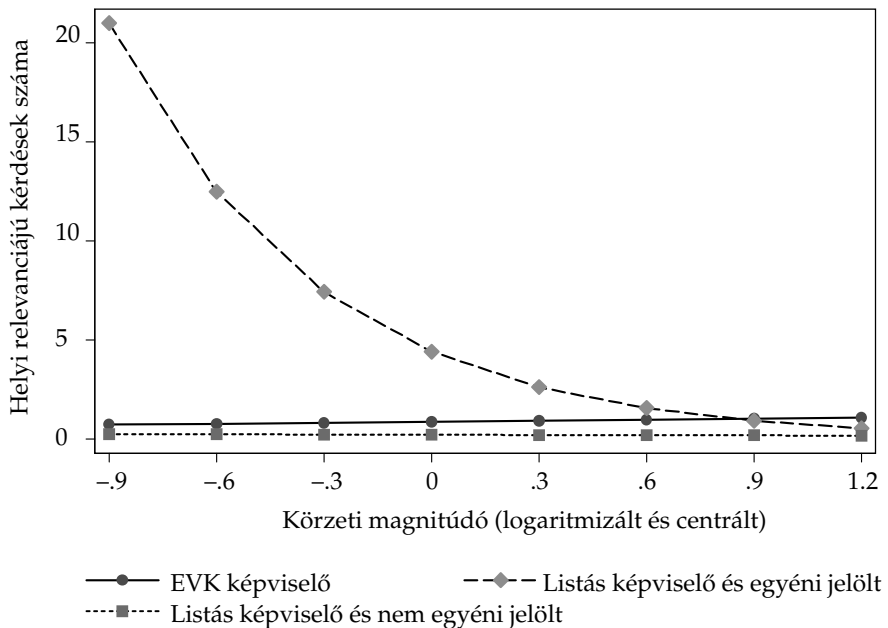
Az értékek incidencia-hányadosok (*incidence rate ratio*). Zárójelben a robusztus, megye szerint klaszterezett standard hibák (20 klaszter).

A diszperziós alfa paraméter értéke minden fenti modell esetében szignifikánsan különbözik nullától ($p < 0,01$).

Az *EVK POZÍCIÓK* írásbeli kérdésekre gyakorolt hatását felgöngyölítő elemzés utolsó lépése annak tesztelése, hogy a választókerület mérete mennyiben befolyásolja a már kimutatott kapcsolatot. Tehát mi az összefüggés a megyében megválasztható képviselők száma és a kérdések helyi orientációja között, illetve ez mennyiben befolyásolja az *EVK POZÍCIÓK* és a megyét érintő lokalizmus¹⁵ viszonyát. A feltételezés az, hogy minél több képviselő jut be ugyanak a területi egységnek a képviselőletében, annál nagyobb lesz a potyautas stratégia követésének valószínűsége (Cain et al., 1987; Norris, 2004; Scholl, 1986; Seddon–Gaviria–Panizza–Stein, 2002), ami kevesebb helyi (jelen esetben megyei) relevanciájú kérdést eredményez.¹⁶ Az eredmények azonban nem támogatják ezt a feltevést (3. táblázat). A nagyobb megye csak a minta szintjén áll negatív kapcsolatban a kérdések számával (7. modell). Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a megye mérete befolyásolja, hogy az *EVK POZÍCIÓK* miképpen hatnak a függő változóra (8. modell). A 2. ábra az *EVK POZÍCIÓK* és a *MAGNITÚDÓ* közötti interakció hatását vizualizálja. Míg a képviselők növekvő

száma alig befolyásolja az egyéni képviselők megyét érintő lokalizmusát, addig a kis és nagy megyék közötti különbség határozottabban tetten érhető az egyéni versenyben is érintett listás képviselők esetében. A területi listás képviselők nagyobb erőfeszítéseket tesznek azokban a megyékben, amelyek kevesebb képviselőt küldenek a parlamentbe, míg a magnitúdó növekedésével csökken a megyét érintő kérdések száma. Ami azonban ennél is fontosabb az az, hogy a nagy megyékben a különböző képviselőtípusok közötti különbség lecsökken. Míg a helyi kérdésekben megfigyelt különbség a kis megyékben jelentősnek mondható, addig a növekvő magnitúdót követve zuhan vissza a kérdések száma az egyéni és az egyéniben nem érintett listás képviselők szintjére. A helyi szintű versenyben is érintett listás képviselők tehát nem csak az egyéni választókerületekben zajló versenyre reagálnak a kérdések számának növelésével („árnyékképviselő”), de érzékenyek a megyei szintű versenyre is, ami viszont már a listás pozíciójukból is adódik. Az egyéniben nem indított listás képviselőknél pedig mivel az eredendő ösztönzés hiányzik a helyi ügyek felkarolására, a magnitúdó változása nem váltja ki a hozzá kapcsolt hatást.

2. ábra. A körzeti magnitúdó és a jelenlegi egyéni választókerületi pozíciók összefüggése a megyét érintő lokalizmus magyarázatában (marginális hatások)

ÖSSZEGZÉS

A fentiekből adódó legfontosabb következtetés az, hogy az írásbeli kérdések elsősorban a vesztesek eszközei a helyi érdekek képviseletére. A kevésbé sikeres pártok és jelöltek mind a kormány ellenőrzését, mind a választókerületi orientációt ezeken keresztül csatornázzák be a parlamentbe. Az adatok arra is utalnak, hogy a lokalizmus csak akkor része a kormány ellenőrzésének, ha viszonylag kevésbé fókuszált (általános lokalizmus). Vagyis azok a kérdések, amelyeknek van helyi érintettsége, de ez nem köthető a kérdező képviselő pályájához (a vizsgált pályaváltozók mentén) kormányellenőrzési funkcióval is bírnak. Emellett azonban minél direktebb a kapcsolat a képviselő és a helyi szint között, annál kevésbé világos a kérdéseknek ez a szerepe. További fontos szempont, hogy az ellenzéki sereghez és a kormány ellenőrzéséhez elsősorban a kérdések magasabb száma kapcsolható egyértelműen. Az a tény, hogy az ellenzéki pártok esetében az egyéni versenyben (vagy a helyi politikában) érintett képviselők csatornázzák be a helyi ügyeket a parlamenti napirendre,¹⁷ arra utal, hogy a kérdésnek ez a formája releváns tényezőként jelenik meg a képviselők portfóliójában, amikor a helyi ügyek képviseletéről döntenek. Ebben az értelemben a függő változó valóban képes volt mérni a lokalizmust és elhatárolni a kormányzati ellenőrzési funkciótól.

Az adatok alátámasztották a második és harmadik hipotézist (H2, H3): az egyéni képviselők valóban több kérdést nyújtottak be az egyéni versenyben nem érdekelt listás képviselőknél, illetve az is megerősítést nyert, hogy az egyéni jelöltségnek komoly differenciáló hatása van a listás képviselők csoportján belül. Az első hipotézis (H1) elutasítása azonban arra enged következtetni, hogy a képviselők között megfigyelt különbségek nem magyarázhatók Magyarországon a mandátummegosztottsággal. Az egyéni képviselők feltételezett dominanciája csak azokkal a listás képviselőkkel szemben érvényesül, akik nem indultak egyéni választókerületi mandátumokért. A felelősségi viszonyok egyértelműsége ellenére az EVK győztesek nem tesznek extra erőfeszítéseket a választókerületeik képviseletére. A jelöltség szintje a parlamenti kérdések lokalitásának jobb prediktorának tűnik.

Látnunk kell azonban, hogy a fenti következtetések csak és kizárólag az írásbeli kérdések esetén tekinthetők helytállóknak. A kutatás jellege nem teszi lehetővé, hogy azt állítsuk, hogy Magyarországon a mandátummegosztottság egyáltalán nem strukturálja a képviselők tevékenységét. A képviselők választókerületi orientációját célzó kutatások mindegyike küzd azzal a problémával, hogy a képviselők kiterjedt portfóliója miatt gyakran nehéz kimutatni a függő és független változók közötti összefüggéseket (André–Depauw, 2013). Az eredmények alapján feltehetően megalapozottabb lenne azt mondanunk, hogy az írásbeli kérdések nem képezik részét az egyéni képviselők portfóliójának. Ez

egyben azt is jelenti, hogy az eredmények inkább az írásbeli kérdések státuszáról árulkodnak, mint a mandátummegosztottság választókerület-közpon-túságra gyakorolt hatásáról. Az írásbeli kérdések az egyéni választókerü-tekben vesztes képviselők portfóliójának viszont kimutathatóan részei. A gya-korlatilag korlátok nélküli alkalmazhatóság miatt a kérdések ezen formája kényelmes eszköz azok számára, akik nem rendelkeznek az egyéni képvise-lőségéből adódó addicionális forrásokkal. Az „árnyékképviselőt” erősödik a biztos választókerületekben, ami az EVK-k magyarországi jelentőségére hívja fel a figyelmet. A győzelem esélyétől függetlenül jelenik meg az egyéni jelöltek esetében a helyi érdekek képviselője az írásbeli kérdésekben.

Az egyéni választókerületben szerzett tapasztalathoz kötődő hipotézis (H4) az adatok alapján elfogadható: a tapasztaltabb EVK-s képviselők több helyi relevanciájú kérdést tesznek fel. Érdekes módon, a parlamenti tapasztalatok az EVK pozíciók és a lokalizmus közötti kapcsolatot is befolyásolják. Az egyéni képviselők aktívabbá válnak a növekvő tapasztalat hatására, míg a listás kép-viselők esetében nem figyelhető meg hasonló tendencia. Ez azt sugallja, hogy a karrier-inkonzisztenciák (jelenlegi listás pozíció, jelentős EVK-s múlttal) nem befolyásolják a parlamenti viselkedést. A korábbi tapasztalatok hatásának ma-gyarázatában inkább a karrierben megfigyelhető konzisztencia (jelenlegi EVK pozíció, jelentős EVK múlttal) játszik kulcsszerepet. Habár szignifikáns hatás csak az általános lokalizmus esetében mutatható ki, hasonló tendenciák raj-zolhatók fel a minta szintjén (1. táblázat, 4. modell) a választókerületi loka-lizmusnál is, ami arra utal, hogy az oksági mechanizmus létezik, csak statisztikai értelemben nehezen kimutatható.

A tanulmány rámutatott, hogy a választási szabályok által meghatározott képviselői pozíciók jelentősen strukturálják a helyi ügyek megjelenését az írás-beli kérdésekben. Sőt, ez a hatás felülírja a más természetű magyarázó válto-zók hatását. Emellett azonban rávilágít a mandátummegosztottság eseti jelle-gére is. A egyes választási rendszerekkel kapcsolatban leggyakrabban alkal-mazott elmélet, hogy az egyéni képviselők tudatosabban járnak el a helyi ügyek képviselőjében, mint a listások. Ezt a feltételezést természetesen a rendelkezésre álló adatok alapján nem utasíthatjuk el, azonban rámutat arra, hogy a különböző csoportokba tartozó képviselők különbözőképpen értékelhetik az egyes eszközök hasznosságát. Az írásbeli kérdezés hasznos eszköz az egyéni választókerületek veszteseknek, akik ennek segítségével az inkumbensek „ár-nyékaiként” jelennek meg parlamenti munkájuk során. A viszonylag alacsony illeszkedési mutatók arra utalnak azonban, hogy a variancia nagyobb része megmagyarázatlan maradt. A jövőbeli kutatási irányok szempontjából hasz-nos lehet az elemzést kiterjeszteni több választási ciklusra, illetve a képviselői portfólió más eszközeire.

JEGYZETEK

- ¹ Köszönettel tartozom Metz Rudolf Tamásnak és Tóth Adriennek az adatok előállításában nyújtott felbecsülhetetlen segítségükért. Továbbá köszönöm Ilonszki Gabriellának és Várnagy Rékának a kódkönyv első verziójához fűzött megjegyzéseiket. A tanulmány minden hiányossága kizárólag a szerzőt terheli. A kutatást az OTKA K106220 sorszámú projektje támogatta.
- ² A tanulmány a 2011-es választási törvény előtti helyzetet vizsgálja.
- ³ Az olyan választókerületekben, ahol a mandátumhoz jutó képviselők száma alacsony, a választókerületi fejleményekért kevesebb képviselő számoltatható el a választók által. Ilyenkor, hogy elkerüljék a szavazatvesztést, a képviselőknek érdekükben áll több erőfeszítést tenni a választókerületért. Ellenben, amikor sok képviselő jut be ugyanabból a választókerületből, a felelősség is nehezebben állapítható meg. Mindez azt jelenti, hogy a választókerületi kimenetek kevésbé befolyásolják majd az egyes jelöltekre (vagy pártokra) a következő választás alkalmával leadott szavazatokat. Mindez természetesen akkor is igaz, amikor nem a felelősség áthárításáról van szó, hanem a siker learatásáról. Ebben a kontextusban, a sokmandátumos választókerületekben a képviselők azért nem tesznek a választókerületért, mert az esetleges pozitív kimenet esetén a választók ugyanúgy információs problémákba ütköznek majd akkor, amikor arról kell dönteniük, hogy kinek tulajdonítsák a kedvező változásokat (potyautas stratégia).
- ⁴ Tapasztalati inkonzisztencia (vagy karrier-inkonzisztencia) alatt azt a jelenséget értem, ami abból adódik, hogy a képviselők nem minden leszolgált ciklusukban töltötték be ugyanazt a típusú mandátumot. Tehát ha egy képviselő a karrierje során volt egyéni és listás képviselő is, akkor tapasztalati értelemben inkonzisztens, míg az, aki csak egyik vagy másik pozícióban szolgált, konzisztensnek tekinthető.
- ⁵ A marginális választókerületek győztesei a kerület marginalitása miatt törekszenek a *personal vote* növelésére, hiszen újraválasztásuk lehet, hogy épp ezeken a szavazatokon múlik majd.
- ⁶ A helyi kérdések országos összefüggésben jelennek meg az agendán. Ebben az esetben tehát nehézkessé válik a kérdés feltevése mögött álló motivációk azonosítása. Annak eldöntése ütközik akadályokba, hogy valóban a választókerületi képviselet megnyilvánulásait látjuk-e vagy „csak” egy felmerülő érvet egy országos szintű politikai vitában.
- ⁷ A nemzetközi irodalom nagyszerű kiindulópontot ad a kérdések kódolásának tekintetében (Martin, 2011). Ugyanakkor látnunk kell, hogy ezek a kódkönyvek ritkán alkalmazhatóak az olyan választási rendszerekben, ahol egyszerre több választókerület-fogalom jelenik meg (egyéni választókerület vs. többmandátumos választókerület a területi listás képviselők esetén). Mindezt tovább bonyolítja a többes jelölés intézménye, amely lehetővé teszi, hogy a listás képviselők az egyéni választókerülethez is viszonyuljanak, ne csak a sajátjukhoz.
- ⁸ Tehát attól, hogy az adott képviselőt hol választották meg, illetve hol indult egyéni választókerületben.
- ⁹ Eme két változó hatása könnyűszerrel mérhető lenne külön is, majd a modellben interakciós változó szerepeltetésével megoldható lehetne a tanulmány hipotéziseinek tesztelése is. Azonban az összevont változó szerepeltetése követhetőbbé teszi a modellezést, illetve közvetlenül a hozzá kapcsolódó eredmények alapján hozhatunk döntést az első három hipotézisről. Emellett a hipotézisek megfogalmazása lehetővé teszi azt is, hogy a mandátum-megosztottság és az „ár-

nyékképviselést” jelenségéről is következtetéseket vonhassunk le csakúgy, mintha ezeket a változókat (mandátum típusa és jelöltség) egyenként szerepeltetnék a modellben. Természetesen matematikai értelemben a két megoldás nem ekvivalens. Mivel azonban a hipotézisek megválaszolásához szeparált hatást nem kell vizsgálnunk, ezért a közös változóként való kezelés járható útnak tűnik.

- ¹⁰ A házelnököt, alelnököt, frakcióvezetést és a bizottsági elnököket soroltam ide.
- ¹¹ Az első és a második helyezett közötti szavazatkülönbség az összes érvényes szavazat arányában.
- ¹² Az összes itt közölt modell esetén a diszperziós alfa paraméter értéke szignifikánsan különbözik nullától, vagyis a függő változó túlszórása miatt a negatív binomiális modell a megfelelő választás a Poisson modellel szemben.
- ¹³ Ti. abból, hogy a képviselőt pártlistáról választották meg.
- ¹⁴ Sajnálatos módon az adatok nem teszik lehetővé, hogy a listás képviselők esetében a kérdéseket ahhoz az egyéni választókerülethez köthessük, ahol indultak. Csak arról van információ, hogy érintettek-e olyan kérdést, amely az egyéni választókerület megyéjére vonatkozik. Az elemzés konzisztenciáját megőrzendő az egyéni képviselők esetében is a megyét érintő lokalizmus változót veszem figyelembe annak ellenére, hogy ebben az esetben részletesebb adatok is rendelkezésre állnak. Megjegyzendő azonban, hogy az EVK képviselők esetében a megyét érintő és a választókerületi lokalizmus között majdnem tökéletes az egyezés.
- ¹⁵ A választókerület nagyságáról csak megyei szinten van értelme beszélni, hiszen választókerületi lokalizmus esetén a körzeti magnitúdó minden esetben 1.
- ¹⁶ Shugart és társai szerint, a zárt pártlisták esetében a növekvő magnitúdó csökkenti a *personal vote* növelésére irányuló törekvést (Shugart–Valdini–Suominen, 2005). Minél nagyobb az adott területi egységből érkező képviselők száma, a választóknak annál nehezebb a dolguk, amikor arról kell dönteniük, hogy melyik képviselőt (pártot) jutalmazza szavazatukkal. A potyautas stratégia büntetése tehát (figyelembe véve, hogy az ilyen választókerületekben a választók nehezebben ismerik fel a potyautas magatartást) kisebb egy sokmandátumos választókerületben, mint ott, ahol kevesebb képviselő képviseli ugyanazt a választókerületet. Ez alapján feltételezhető, hogy minél magasabb a körzeti magnitúdó (a megyei szinten megszerezhető mandátumok száma), annál kevésbé lesz fontos a megyei ügyek képviselete a parlamentben.
- ¹⁷ A kérdések magas számát magyarázhatja kizárólag az ellenzékiiség ténye, a helyi témájú kérdések számának magyarázatában azonban már nem evidens az ellenzéki státusz kizárólagos szerepe. Az adatok alapján az ellenzéki oldalon belül is léteznek szerepek, amelyek meghatározott képviselőkhez (egyéni jelöltekhez) kapcsolódnak.

IRODALOM

- André, A.–Depauw, S. (2013): District Magnitude and Home Styles of Representation in European Democracies. *West European Politics*, 36(5), 986–1006.
- Bailer, S. (2011): People’s Voice or Information Pool? The Role of, and Reasons for, Parliamentary Questions in the Swiss Parliament. *The Journal of Legislative Studies*, 17(3), 302–314.

- Bowler, S.–Farrell, Da. M. (1993): Legislator Shirking and Voter Monitoring: Impacts of European Parliament Electoral Systems upon Legislator – Voter Relationships. *Journal of Common Market Studies*, 31(1), 45–70.
- Cain, B.–Ferejohn, J.–Fiorina, M. P. (1987): *The personal vote: constituency service and electoral independence*. Harvard University Press.
- Cameron, A. C.–Trivedi, P. K. (1998): *Regression Analysis of Count Data*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Carey, J. M. (2007): Competing Principals, Political Institutions, and Party Unity in Legislative Voting. *American Journal of Political Science*, 51(1), 92–107.
- Carey, J. M.–Shugart, M. S. (1995): Incentives to Cultivate a Personal Vote: a Rank Ordering of Electoral Formulas. *Electoral Studies*, 14(4), 417–39.
- Carman, C.–Shephard, M. (2007): Electoral Poachers? An Assessment of Shadowing Behaviour in the Scottish Parliament. *The Journal of Legislative Studies*, 13(4), 483–496.
- Crisp, B.–Ingall, R. E. (2002): Institutional Engineering and the Nature of Representation: Mapping the Effects of Electoral Reform in Colombia. *American Journal of Political Science*, 46(4), 733–748.
- Fenno, R. F. (1978): *Home Style: House Members in Their Districts*. Glenview, Longman.
- Hill, K. Q.–Hurley, P. A. (2002): Symbolic Speeches in the U.S. Senate and Their Representational Implications, *The Journal of Politics*. 64(01), 219–31.
- Klingemann, H.–D.–Wessels, B. (2001): The Political Consequence of Germany’s Mixed-Member System: Personalization at the Grass Roots? In: Matthew S. Shugart–Martin P. Wattenberg (eds.): *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford, Oxford University Press.
- Kumbhat, M. C.–Marcian, Y. M. (1976): Constituent Orientation Among Malaysian State Legislators. *Legislative Studies Quarterly*, 1(3), 389–404.
- Lancaster, T. D. and Patterson, W. D. (1990): Comparative Pork Barrel Politics. *Comparative Political Studies*, 22(4), 458–77.
- Long, J. (John) S. (1997): *Regression Models for Categorical and Limited Dependent Variables*. SAGE Publications, Inc.
- Manow, P. (2013): Mixed Rules, Different Roles? An Analysis of the Typical Pathways into the Bundestag and of MPs’ Parliamentary Behaviour. *The Journal of Legislative Studies*, 19(3), 287–308.
- Marangoni, F.–Tronconi, F. (2011): When Territory Matters: Parliamentary Profiles and Legislative Behaviour in Italy (1987–2008). *The Journal of Legislative Studies*, 17(4), 415–434.
- Martin, S. (2011): Parliamentary Questions, the Behaviour of Legislators, and the Function of Legislatures: An Introduction. *The Journal of Legislative Studies*, 17(3), 259–270.
- Mayhew, D. R. (1974): *Congress: The Electoral Connection, Second Edition*. Yale University Press.
- Norris, P. (1997): The puzzle of constituency service. *The Journal of Legislative Studies*, 3(2), 29–49.
- Norris, P. (2004): *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Norris, P., Vallance, E.–Lovenduski, J. (1992): Do Candidates Make a Difference? Gender, Race, Ideology and Incumbency. *Parliamentary Affairs*, 45(4), 496–517.
- Norton, P.–Wood, D. (1990): Constituency Service by Members of Parliament: Does It Contribute to a Personal Vote?. *Parliamentary Affairs*, 43(2), 196–208.

- Pekkanen, R.–Nyblade, B.–Krauss, E. S. (2006): Electoral Incentives in Mixed-Member Systems: Party, Posts, and Zombie Politicians in Japan. *American Political Science Review*, 100(02), 183–193.
- Russo, F.–Wiberg, M. (2010): Parliamentary Questioning in 17 European Parliaments: Some Steps towards Comparison. *The Journal of Legislative Studies*, 16(2), 215–232.
- Scholl, E. L. (1986): The Electoral System and Constituency-Oriented Activity in the European Parliament. *International Studies Quarterly*, 30(3), 315–332.
- Seddon, J.–Gaviria, A.–Panizza, U.–Stein, E. (2002): *Political Particularism Around the World* (Working Paper No. 463). Inter-American Development Bank.
- Shugart, M. S.–Valdini, M. E.–Suominen, K. (2005): Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation. *American Journal of Political Science*, 49(2), 437–449.
- Shugart, M. S.–Wattenberg, M. P. (2001): Introduction: The Electoral Reform of the Twenty-First Century? In: M. S. Shugart and M. P. Wattenberg (eds.): *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford, Oxford University Press.
- Soroka, S., Penner, E.–Blidook, K. (2009): Constituency Influence in Parliament. *Canadian Journal of Political Science*, 42(03), 563–591.
- Stratmann, T.–Baur, M. (2002): Plurality Rule, Proportional Representation, and the German Bundestag: How Incentives to Pork-Barrel Differ across Electoral Systems. *American Journal of Political Science*, 46(3), 506–514.
- Tavits, M. (2009): The Making of Mavericks Local Loyalties and Party Defection. *Comparative Political Studies*, 42(6), 793–815.
- Ward, L. J. (1998): Second-Class MPs? New-Zealand's Adaptation to Mixed-Member Parliamentary Representation. *Political Science*, 1998(1), 127.
- Wiberg, M. (1995): Parliamentary Questioning. Control by Communication. In: H. Döring (ed.): *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Frankfurt, Campus Verlag, 179–222.
- Wiberg, M.–Koura, A. (1994): The Logic of Parliamentary Questions. In: Matti Wiberg (ed.): *Parliamentary Control in Nordic Countries*. Helsinki, Finnish Political Science Association, 19–43.
- Zittel, T. (2012): Legislators and their representational roles: strategic choices or habits of the heart? In: Magnus Blomgren and Olivier Rozenberg (eds.): *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. London, Routledge, ECPR, 101–21.